

Kitap Eleştirisi

Bard, A. ve Söderqvist, J. (2015) *Netokratlar: Fütürika Üçlemesi 1*. G.E. Yılmaz, (Çev.). İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları, Birinci Baskı, 190 sayfa, ISBN: 978-605-4146-11-6

NETOKRASİ, NETOKRATLAR VE MOBİLİSTİK GERÇEKLER

Eren Ekin Ercan*

Seyirciler basitçe koltuklarından kalkmış ve tiyatroyu terk etmişlerdir. Yaşlı kapitalist giderek daha kızgın bir biçimde neden kimsenin bilgece sözlerini dinlemediğini kendi kendine sorarken sahnede yalnız bırakılmıştır. Fuayeden gelen ses giderek yükselmektedir: seyirciler kendi aralarında iletişime geçmişlerdir. Birileri içki ikram etmekte ve köşelerdeki hoparlörlerden dans müziği yükselmektedir. Bu hazırlıksız partinin ev sahibi kuratör, ağ virtüözü, bu yarı aydınlık gece kulübü dünyasında parlayan yeni büyük yıldızdır (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 152-153).

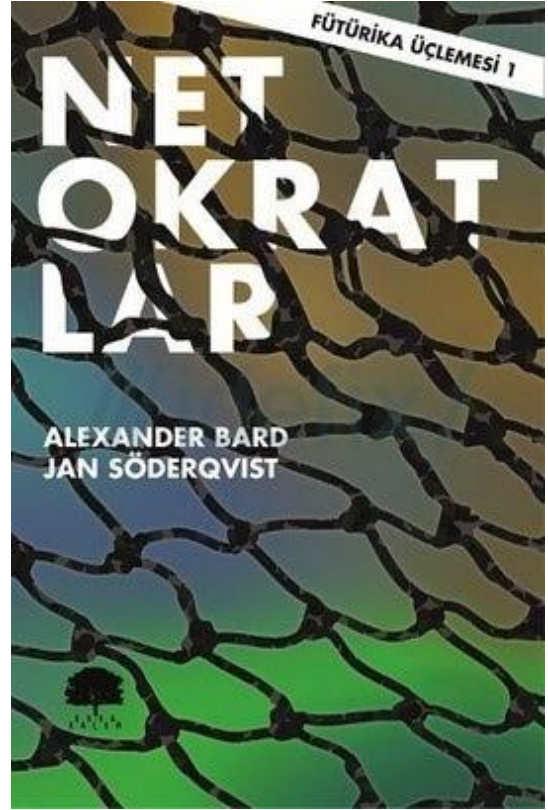
* Doktora öğrencisi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basın ve Yayın Anabilim Dalı.
eercan@anadolu.edu.tr

Yazının Geliş Tarihi: 29/03/2015 Yazının Kabul Tarihi: 24/04/2015

Alexander Bard ve Jan Söderqvist tarafından kaleme alınan Fütürika Üçlemesi'nin (*The Futurica Trilogy*) ilk kitabı olan *Netokratlar'a* (*The Netocrats*) ait bu alıntı, netokratların bir özeti niteliğindedir. Kitabı elinize aldığınızda aklınıza gelen ilk şey "demokrasi"yle yapılan basit bir kelime oyunu gibi görünse de, aslında kitap, interneti ve sosyolojisini, tarihsel ve uzamsal açıdan çok köklü ve "spekülatif" denilebilecek bir tartışmaya açmaktadır. Bunu yaparken kendi kavramsallaştırmalarına, dönemselleştirmelerine, incelikli kelime oyunlarına başvurmakta, "geleneksel" denilebilecek bir perspektiften girilen okumalara karşı özellikle cephe almakta ve asıl olarak, hâkim paradigmayı onun yapısökümcüleriyle birlikte yapısöküme uğratmaya girişmektedir.

Neti ele almanın, yalnızca içerikte yapılacak farklı tercihleri değil aynı zamanda yazınsal olarak da farklı bir kategoriye gerektirdiğini girişte belirten yazarlar (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 7), kitapta Nietzsche, Deleuze, Foucault ekseninde kurdukları ve "tarihin itici gücü" olarak tanımladıkları teknolojinin felsefi, sosyolojik ve siyasal bir tartışmasına girişmektedirler. Kitapta özellikle ilk dört bölüm boyunca tarihsel bir arka planda örüntülenen "mobilitik felsefe"ye zemin hazırlanmakta ve beşinci bölümle birlikte çok daha açıklıkla ve çıplak bir şekilde netokratlara ve onların dünya görüşlerine dair tanımlamalar yapılmaktadır.

Yazarlar, öncelikle tarihi üç temel döneme ayırmaktadırlar. Bunlar; feodalizm, kapitalizm ve enformasyonelizmdir. Feodal dönem "varsayılan sabit değer" olarak Tanrı'yı odağa alır. Ardılı olan kapitalist dönem ise bunun tersyüz edilmiş halidir ve

sabit değer burada Tanrı'dan insana, İnsan Projesi'ne (*Human Project*) kaymaktadır. Bard ve Söderqvist'e göre "insan özünde muhafazakâr bir varlıktır" ve bu durum kapitalizmle birlikte perçinlenmiştir. Fakat her teknolojik gelişme gibi netin de ortaya çıkardığı öngörülemeyen, beklenmeyen sonuçlarla birlikte bu sabitlik çevreyi, çevrede insanı harekete zorlamaktadır. Bu çevresel itkinin temelinde ise kapitalist toplumdaki "hoşgörüsüzlükler" ve "bağnazlıklar" yatmaktadır. Ve tam da bu noktada göçe zorlanan insanlar için netin olanakları devreye girmektedir. Dolayısıyla bu "gönülsüz" hareketlilik, var olan "tatminsizliğin düşüncesidir, arzu için duyulan arzudur." Yine yazarlara göre, ütopyacı fikirler de aslında var olana duyulan bu tatminsizliğin bir sonucuydu. Bunların başında ise "Hristiyanlığın tersyüz edilmiş bir biçimi" olan komünizm düşüncesi gelmekteydi. Nasıl ki "burjuvazi iktidarı ele geçirmede" ve değişen tarihsel, teknolojik, yapısal koşulların bir sonucu olarak "iktidar kucağına düştüyse", bugün de bu durum "enformasyon çağının yeni egemen sınıfı olan netokrasi" ve netokratları için geçerlidir (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 29-38). Enformasyonizm ise aslında feodalizmden kapitalizme geçişte olduğu gibi bir medyalaşmayla birlikte kendini göstermektedir. Fakat yazarlara göre üzerinde çok durulmayan ve aslında her şeyi tersyüz eden "küçük" fark, bu kez iletişimin tek yönlü olmamasıdır.

Yalnızca, "var olan kitle iletişiminin etkileşimli hali" gibi görünen bu değişken, aslında pek çok şeyi değiştirmektedir. Her şeyden önce öznenin kendisi, bilginin üretim ve dağıtımında bir aktör haline gelmektedir. Diğer bir deyişle, merkezi ve "dikey" yani yukarıdan aşağıya olan enformasyon yayılımı, hareket halinde olmaya başlamakta, yataylaşmaktadır. Bu mobilistik iktidar ve kimliklerin öznel düzeydeki politik karşılığı, kusursuz vatandaş olma yolunda "her zamankinden daha dağınık ve ulaşılmaz olan insan idealini taklit etmeye çabalamak için kendini güdüleme"ye bir son vermektir (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 51). Aslında buna zemin hazırlayan kapitalizmin kendisidir. Çünkü tam da kendi neliğini, tarihsel ayrıksılığını borçlu olduğu değerlerini

sermaye uğrunda hiçe saymıştır. Burada kitlelerin “yetiştirilmesinde” başat rolü ise geleneksel medya aygıtları oynamıştır. “Politikacılara duyulan tiksinti” miti etrafında kendi muhalif ve objektiflik gösterenini kuran ve yine böylelikle kendine karşı yöneltilen her türden şüpheli tavrı, demokrasinin kuratörlüğünde oynadığı hayati konuma -“anti-demokratik”lik yaftaları eşliğinde- gönderme yaparak konumunu garantiye alan geleneksel medya (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 54).

(...) insanların seçileceği grup ya da mevki iktidarla ne kadar bağlantılıysa, seçmenin ilgisi de o kadar artmaktadır. Bu da demokrasi krizinin esasında tek başına aktif politikacılara duyulan inancın kaybedilmesiyle değil, politikacıların artan iktidarsızlığına dair giderek büyüyen bir endişeyle ilgili olduğu anlamına gelir. Tembel tembel saatlerce televizyon karşısında vakit geçiren kişilerin giderek büyüyen sessiz protestoları, politikacıların iktidarlarını kötüye kullanmalarına değil, iktidarlarını kaybetmelerine yöneliktir (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 55).

Kaldı ki enformasyon kelimesi etimolojik olarak, demokrasi olgusuyla oldukça ilintilidir: Latince ilk anlamı “temsil”, “betimleme”; ikinci anlamı ise “açıklama”, “yorumlama”dır (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 67). Dolayısıyla enformasyon çağında esasında çöken (hatta çökmüş olan) şey, bilindik kapitalist anlayışa dayalı enformasyondur. Buna karşılık yükselen ise netokrasidir. Netokrasiyi önemli kılan aslında savruk bir öznellik ya da ağlar arasında bağlamsız dolaşmak değildir; aksine, “genel bir değerlendirme ve bağlam” arayışıdır. Plurarşik gibi görünen bu durum ise, her şeyi çok daha karmaşık hale getirir çünkü hız ve uzaklığın ortadan kalkmasıyla giderek maddileşen enformasyon, esasında bu eşanlı ve çoklu katılımı daha da kırılğanlaşmaktadır. “Bu yaşayan bir demokrasi gibi görünür, fakat aslında kitleler için sahneye konan bir gösteridir” (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 67). Fakat olmuştur, olmaktadır. Bunun arka planında ise, sıfır toplamlı iktisadi anlayışın bir türlü gerçekleşmemesi karşısında defalarca yaşanan inanç kayıpları bulunmaktadır. Bu kayıplar yalnızca makro düzeyde okunmamalıdır; bir zamanlar bireyin doldurduğu

kalıbın gidip yerine piyasa unsurlarının gelmesi, var olan çalkantılı kapitalist ekonominin mikro bir örneğinin gelmesi, doldurması olarak da okunmalıdır (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 129). Dolayısıyla “insan olmak hiçbir normal bireyin sonuçlandırmayı başaramadığı hayat boyu süren bir proje” haline gelmektedir (Bard ve Söderqvist, 2015, s. 143). Bu elbette Bard ve Söderqvist’e göre çok daha girift; eski’nin, şimdi’nin odağında, çoklu bir perspektife dayanan felsefe, tarih, siyaset, estetik gibi farklı disiplinlerden okumalarla kafa karışıklıklarının giderileceği bir olgu, oluş, sınıftır (2015, s. 128). Ancak burada sınıfsallığı, Marxist bir bağlamda ele almamak gerekir. Çünkü kitapta bahsedilen yeni “elit” sınıf, aslında bütünden vazgeçişini simgelemektedir. Bir netokrat için kendi grubu önemlidir ve bunu sağlayan da yalnızca o grup üyelerince paylaşılan bilgidir. Bilgi ise dışlanmamalıdır, çünkü bu paylaşılan bilgi, grubun tutkalı niteliğindedir. Diğer bir deyişle, sınıf, üçlemenin öncülü olan *Netocracy* (2002) kitabının alt başlığındaki diyalektik içinde ele alınmaktadır: “*Yeni İktidar Eliti ve Kapitalizm Sonrası Hayat (The New Power Elite and Life After Capitalism)*”. Bunu daha da açıklamak için netokratlara ve netokrasiye biraz daha yakından bakmak gerekmektedir.

Totalistik felsefeden teknoloji aracılığıyla koparak ortaya çıkan Deleuze’ün “göçebe felsefe”si, netokratların yeni dünya görüşüdür. Ayrıca “tüketimci sınıf” (*consumtariat*) olarak tanımlanan bir sınıf vardır. Bu sınıf asla netokratların arasına katılamayacaktır. Burada hem netokratların içe kapalılığı söz konusudur, hem de tüketimci sınıfın hiçbir zaman netokratların düzeyine erişemeyecek olması. Bu düzey ise kitap boyunca dikey değil, yatay bir konumdadır. Kaldı ki Bard ve Söderqvist’e göre, netokratlar ekonomiye değil kültürel olana dayalı, önbelirlenimde bunu esas alarak kendini ortaya koyan bir sınıftır (2015, s. 97). Tüketimci sınıftan birisi, ancak netokratlarla işbirliği yaptığı sürece aldığı ücretin artmasını sağlayacak, fakat yine de bir netokrat olamayacaktır (2015, s. 100). Netokrasiye karşı durmak boşunadır çünkü bu yeni “gerçekliktir”. Herhangi bir karşı gelme durumunda ise bunun bedeli çok ağırdır:

“Enformasyonel ekonomiden dışlanmak” (2015, 186). Enformasyon ise dildir, fakat kültürel ve yerelle yüklü bir dil değildir. Manovich'in ele aldığı türden; bilginin, belli bir ortak estetikle yüklendiği, son derece biçimsel ve sembolik bir dildir (2002, s. 38). Benzer şekilde enformasyonel ekonomi ise yalnızca ilk anlamıyla düşünülmemelidir. Bu, biyolojizmi de kutsayan, doğal seçilimin dahi kontrol altına alındığı ve yapısı itibariyle dijital olanla örtüşen bir anlamı içermektedir. Çünkü maddeye hayat veren özünde enformasyondur ve kuralları belirleyen bunun dağılımının nasıl olduğudur (2015, s. 118-119). Netokratların enformasyon dağılımı ise kapitalist anlayıştan burada ayrılmaktadır: Dışa dönük (*exploitation*) sömürü değil, içe dönük (*imploitation*) sömürü stratejisi.

İki netokratın etkileyici harabeleri ve güzel sahilleri olan ama hiçbir şekilde turizm endüstrisi bulunmayan çok uzak bir adada karşılaştıklarını farz edin. Bu karakteristik bir netokratik turistik mekândır, turizmi içe dönük sömürü tüketimi olarak uygulayan birisi için mükemmel bir yerdir. Bu iki netokrat, günbatımında şezlonglarına uzanıp soğuk içeceklerini yudumlarken, adayı bir sır olarak saklayıp varlığından sadece en yakın arkadaşlarına mı bahsetmeleri gerektiği yoksa oteller ve bir havaalanı inşa edip adayı dünyanın bütün turistlerine pazarlamaları mı gerektiği sorusuyla karşı karşıya kalırlar. Basitçe söylemek gerekirse, onu geliştirip en yüksek teklifi verene satmalı mıdır? Eğer adayı bir sır olarak saklamaya karar verirlerse, bir içe dönük sömürü stratejisi izlemiş olacaklardır; eğer keşiflerinden kazanç elde etmeye karar verirlerse, izledikleri strateji bunun tam tersi, yani dışa dönük sömürü stratejisi olacaktır (2015, s. 90).

Netokratların kim olduğuna dair kitapta daha onlarca tanım, açıklama, tanımlama bulunmaktadır fakat bu kadar berrak çizgilerle ayrılmanın nasıl olacağına değinilmemektedir. Diğer bir deyişle, Bard ve Söderqvist'e göre bu ayrılık/yarımla zaten olmuştur, sadece kendini ortaya koymasının meselesidir. Nitekim yazarlar kitabın girişinde de bunu belirtirler. Ancak yine de tüm kitap boyunca netokratlar, “değişen paradigma içinde nereden gelmiştir”e bir cevap verilmemektedir. Yer yer bir 68

ruhuyla hayata bakarlarcken yer yer de sanki “yeni sağ” babalarının aşırılıklarını tasvip etmeyen “çocuklar” olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bunun yanı sıra mobilistik felsefe ve gerçeklik, dolayısıyla kimliksel hareketlilikler, göçler, geçişkenlikler yere göğe sığdırılmaz, ancak her şeye karşın, tıpkı kitapta kullanılan şemalaştırmalar gibi, durumu ortaya koymak için onu “dondurmak” ve “sabitlemek” gerekmektedir (2015, s. 40).

Zizek (2007) kitaba ilişkin yazdığı bir yazıda netokrasiyi “cyber-Stalinizm” olarak yorumlamaktadır. Dahası Zizek’e göre Marxizme yöneltilen eleştiriler de yine Marxist epistemoloji sayesinde yapılmaktadır. Ele alınan “çizgisel/doğrusal evrimsellik”, netokratlar ve tüketiciler arasındaki “sınıfsal antagonizm” vurguları buna bazı örneklerdir. Zizek daha da ileri giderek Bard ve Söderqvist’in öne sürdükleri görüşlerin bir ütopya olduğunu söyler. Çünkü kitapta ideoloji çok “kaba” ele alınmakta ve netokrasi olarak tanımlanan şeyin kendisi ortaya konurken “ideolojik mistisizm” yapılmaktadır. Kısacası, kapitalizm kitap boyunca gereğinden fazla küçümsenmektedir. Şöyle ki; kitapta kapitalist sınıfın ve ona bağlı medyaların çöktüğü dile getirilmekte ve netokratların kendilerini ortaya koydukları yer olarak net gösterilmektedir. Fakat son kertede, bahsedilen netin panoptik iplerini kapitalist sınıfın tuttuğuna ve böylesi bir değişkenin üstesinden nasıl gelineceğine/gelindiğine değinilmemektedir. Bunun yerine elbette ağın ve netin düzenleyicisi olarak “kuratörler”, “neksialistler” (*nexialists*) ve “ebediyetçiler” gibi ara/geçişken gruplara, oluşumlara, dünya görüşlerine değinilmektedir. Yazarlara göre, ebediyetçiler (*eternalists*), Deleuzecü “organsız beden” gibidirler, sabit değillerdir ve egodan oluşmazlar; her birey bir yankılanma fenomenidir (*resonance-phenomenon*). Dolayısıyla “eğer ebediyetçiler gerçekliğin tercümanları ya da yorumcularıysa, o zaman düğüm noktasında görülen aktörler olan girişimciler, netokratların başka bir kategorisidir: neksialistler¹.” Neksialistleri yönlendirenler ise kuratörlerdir. Bu tanımlamaları daha da netleştirmek için “kapitalist iktidar hiyerarşileriyle genel bir karşılaştırma yapacak olursak, netokratik toplumda kuratörün

politikacıyla, neksialistin girişimciyle ve ebediyetçinin akademisyenle yer değiştirdiğini söyleyebiliriz” (2015, s. 89). Tüm bunların gerçekleştiğini varsaysak dahi, kitapta üretim boyutu çok net bir şekilde atlanmaktadır. Bunun nedenine dair teorik sorgulamaların dışında yazarların coğrafyasını gözden kaçırmamak gerekmektedir: İsveç. Baudrillard’ın (1998, s. 37) maddi üretimi hipergerçeklik olarak yorumladığı bir coğrafyadır aslında İsveç. Sermayenin, post-fordist modelle birlikte üretimin daha ucuza gelmesi ve dolayısıyla kârda sağlanacak artışın pekişeceği anlayışıyla, Çin başta olmak üzere dünyada yaşadığı göçün, hipergerçeklik olarak tezahür ettiği bir coğrafya. Kaldı ki Bard ve Söderqvist, netokratların “egzotik dürtüleri”nden, arayışlarından bahsederler (2015, s. 96) ve bu egzotik dürtüler, tam da böylesi bir ekonominin, daha açık bir ifadeyle kapitalizmin sonucudur. Diğer bir deyişle, kapitalizmin günümüzde ulaştığı anlayışla olanaklı hale gelmektedir. Kitapta da bu çok ciddi bir şekilde ortaya konmaktadır. Ancak Bard ve Söderqvist’in ütopyacı tavrı, yapısalcı vurgunun fazlasıyla dışına çıkarak bunun nasıl olacağına ilişkin, geleceğe yönelik çok “net” ve “kesin” bir üslup benimsemelerinden kaynaklanır. Ekonomik determinizme karşı gelişlerinde, ekonomik determinizmin payı yadsınamayacak kadar fazladır.

Kitabı okurken şunu unutmamakta yarar var: Kitap bir fütürika. Yani *şimdi*, geleceğin bir olanağı olarak beliriyor. Dolayısıyla geçmişi de, *şimdinin* geleceğe yönelik anlatımında nesneleştirmekten geri durmuyor, çekinmiyor. “Spekülasyon”, metin boyunca sürekli kavramsal ve olgusal boyuttaki sorgulamaları okuyucu açısından kaçınılmaz kılıyor. Henüz ne olduğunu ve nereye evrileceğini etraflıca kestiremediğimiz yeni medya ve olanaklarının boyutu/boyutları, *Netokratlar* boyunca okuyucusunun bu alana dair bakışının da bir okuması, sorgulaması olarak beliriyor. Kitabı ve yazarlarını gündemde tutan da tam olarak bu: “Henüz olmadı ama bizce böyle olacak” tavrı. Yanı sıra şunu da gözden kaçırmamak gerek: Bu bir üçleme. “Küresel İmparatorluk” adını verdikleri ikinci kitap ve “Makine Bedenler” adını

verdikleri üçüncü kitabı da okumak, Bard ve Söderqvist'in fütürikasının tam olarak neyi, nasıl ortaya koyduğunu anlamamız açısından gereklidir.

Kaynakça

Bard, A. ve Söderqvist, J. (2015) *Netokratlar: fütürika üçlemesi 1*. G. E. Yılmaz (Çev.). İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları.

Baudrillard, J. (1998). *Simülarkrlar ve simülasyon*. X, XXX (Çev.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Manovich, L. (2002). *The language of new media*. Cambridge: MIT Press.

Zizek, S. (2007). The ideology of the empire and its traps. Erişim: 09 Mart 2015, <http://www.lacan.com/ziztrap.htm>

¹ Latince "bağlantı noktası" anlamına gelen "nexus" kelimesinden yazarlarca türetilmiş, kavramsallaştırılmıştır.